

4) Главу 13-А КУпАП «Адміністративні правопорушення, пов'язані із корупцією» повністю перенести до КК України у якості кримінальних проступків із вказівкою на умисну форму вини кожного такого правопорушення;

5) у Законі України «Про запобігання корупції» при визначення поняття корупційної правопорушення *зазначити виключно умисну форму вини діяння*, що містить ознаки корупції, що виключить можливість «корупції з необережності»;

6) доповнення ст. 59 Закону України «Про запобігання корупції» таким положенням: будь-які правові наслідки внесення відомостей до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані із корупцією правопорушення, стосуються винятково тієї особи, щодо якої здійснено відповідний запис.

3. Звернутися до Національного агентства з питань запобігання корупції з метою:

доповнення положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані із корупцією правопорушення, розширеним переліком підстав усунення записів із цього реєстру – смерть особи, щодо якої зроблено запис та перебіг строків давності – 10 років для корупційного злочину та 5 років для інших корупційних правопорушень.

Шаптала Наталія Костянтинівна,
доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, суддя Конституційного Суду України у відставці, член Комісії з питань правової реформи при Президентові України, доктор юридичних наук

РОЛЬ І МІСЦЕ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

1. Корупція це соціально-політичне явище, обумовлене, насамперед, недосконалістю функціонування державних та суспільних інститутів, своєрідною реакцією індивідууму на вади соціуму. Негативний вплив корупції не обмежується нанесенням шкоди економічним чи політичним інтересам суспільства, вона є психологічним явищем, яке пронизуючи це суспільство наскрізь, зводить нанівець багатовікові досягнення людської цивілізації у галузях моралі, правової культури та поваги до принципів демократичного, правового та соціального устрою суспільного життя.

Водночас, не зважаючи на значну кількість публікацій за цією темою, окремі аспекти антикорупційної діяльності все ще лишаються малодослідженими. Зокрема, це стосується питання визначення ролі та

місця Конституційного Суду України (далі – КСУ, Суд) у реалізації конституційних принципів демократичної, правової і соціальної держави Україна.

2. Отже, усвідомлюючи негативні наслідки корупції, держава не тільки має право, а й зобов'язана вжити дієвих заходів щодо боротьби з цим антисоціальним явищем. Як зазначено у цьому контексті в статті 15 Конвенції ООН проти корупції 2003 року, «кожна Держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання кримінально караними наступних діянь, якщо вони вчинені умисно» (ст. 15) [1].

У вітчизняному законодавстві правові та організаційні засади системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, процесів усунення наслідків корупційних правопорушень визначаються Законом України «Про запобігання корупції» [2]. Зазначений Закон визначає антикорупційну діяльність як певну «систему». Особливістю функціонування такої системи, як і будь-якої іншої, згідно з «теорією систем» Карла Людвіга фон Берталанфі, є не тільки наявність зв'язків і відносин між її елементами, а й нерозривна єдність із середовищем, у взаєминах з яким система виявляє свою цілісність [3, с. 25].

Тобто, для ефективного подолання корупції як соціально-політичного явища та протиправного діяння замало лише формування відповідної законодавчої бази, не випадково у Конвенції ООН йдеться не тільки про «законодавчі», а й про «інші» заходи. Отже, повинні бути задіяні усі елементи антикорупційного загальнодержавного механізму (системи) – законодавчі, виконавчі, судові та інші, а також інститути громадянського суспільства (громадського контролю).

На наш погляд, йдеться, зокрема, про те, що суспільство має сприяти підвищенню правосвідомості членів соціуму, ефективної системи виховання щодо необхідності протидії цьому негативному явищу на всіх етапах життєдіяльності (дошкільні заклади, школа, вищі заклади освіти тощо).

3. Відповідно до Конституції України КСУ не належить до системи судів загальної юрисдикції, як судової гілки влади, але це не означає, що він не є елементом системи антикорупційної діяльності. Натомість, специфіка його діяльності полягає у тому, що як орган конституційного контролю, Суд в межах своїх повноважень, вживає заходів спрямованих на захист Конституції держави та проголошених нею загальнолюдських цінностей (аксіологічний вимір). Специфічність діяльності КСУ, полягає ще у тому, що він має піддавати судовому конституційному контролю закони, що регулюють питання боротьби з організованою злочинністю та корупцією, на предмет відповідності принципам організації життєдіяльності суспільства, визначеним Основним Законом демократичної, правової та соціальної держави - Україна (онтологічний вимір).

4. Зокрема, КСУ у Рішенні від 6 жовтня 2010 року № 21-рп/2010 визнав неконституційним положення Закону «Про засади запобігання та

протидії корупції» від 11 червня 2009 року № 1506-VI в частині визнання «корупційним правопорушенням» – зайняття особами, уповноваженими на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування, у тому числі суддям та народним депутатам України, – викладацькою, науковою, творчою діяльністю, медичною практикою, інструкторською та суддівською практикою із спорту в межах робочого часу.

В обґрунтування такої юридичної позиції Суд послався:

– на положення ч. 1 ст. 54 Конституції України щодо гарантування громадянам свободи літературної, художньої, наукової і технічної творчості;

– на припис ч. 1 ст. 41 Основного Закону України, згідно з яким кожен має право розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Крім цього Суд послався на низку положень чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана парламентом, оскільки Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 року, Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 року та Конвенція ООН проти корупції 2003 року, – корупційну діяльність безпосередньо «пов'язують з корисливими діями (бездіяльністю) посадової особи вчиненими нею виключно при виконанні покладених на неї службових обов'язків» [4].

5. Згідно з Рішенням КСУ від 13 березня 2012 року № 6-рп/2012, в іншій справі, зокрема, держава уповноважена запроваджувати «правові механізми, які запобігають конфлікту інтересів або забезпечують його врегулювання в разі виникнення».

Обґрунтовуючи свою юридичну позицію Суд приймав до уваги:

– по-перше, положення Конституції України, якими передбачено можливість встановлення у законодавчому порядку обмеження щодо позаслужбової діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування (підприємницька діяльність депутатів, унеможливлення мати ними іншого представницького мандата, заборона щодо Президента України займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю чи входити до складу керівного органу або наглядової ради підприємства, що має на меті одержання прибутку тощо).

– по-друге, положення Конвенції ООН проти корупції 2003 року, Міжнародного кодексу поведінки посадових осіб держави, схваленому Генеральною Асамблеєю ООН від 19 грудня 1996 року, Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи про статус публічних державних службовців в Європі від 24 лютого 2000 року № R (2000), якими передбачено необхідність запровадження державою заходів щодо «запобігання та врегулювання конфлікту інтересів».

З огляду на зазначене Конституційний Суд України дійшов висновку, що заборона особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, входити до органів управління підприємств або організацій, що мають на меті одержання прибутку, до складу яких входять посадові особи, які виконують свої обов'язки

на постійній основі на підставі цивільно-правових чи трудових договорів (контрактів), не суперечить Конституції України [5].

6. Таким чином, виходячи з викладеного, є підстави для висновків, що роль і місце Конституційного Суду України у реалізації антикорупційного законодавства визначають його повноваження вирішувати питання конституційності положень актів цього законодавства.

Загальні юридичні позиції Суду, сформульовані у рішеннях в справах щодо антикорупційного законодавства полягають, зокрема у такому:

– обмеження певних прав і свобод особи положеннями актів антикорупційного законодавства є правомірним, за умови, що такі обмеження застосовуються виключно у випадках і обсязі, передбачених Основним Законом України;

– діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, як правотворча, так і правозастосовна, у тому числі з питань протидії корупції, повинна здійснюватися виключно на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України;

– роль КСУ як елемента загальнодержавного механізму боротьби з корупційними правопорушеннями полягає не тільки у здійсненні конституційного судового контролю антикорупційного законодавства в контексті захисту загальнолюдських цінностей (аксіологічний вимір), а й має сприяти формуванню суспільної та особистої правосвідомості щодо необхідності ефективної протидії корупції як соціально-політичному явищу, що порушує принципи демократичної, правової та соціальної держави – України (онтологічний вимір).

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*, 2007, № 49. Конвенцію ратифіковано із заявами Законом № 251-V (251-16) від 18.10.2006, *ВВР*, 2006, № 50, ст. 496.

2. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII (в редакції від 31 серпня 2018 року). *Відомості Верховної Ради України*, 2014, № 49, ст. 2056.

3. Bartialanffy L. General systems theory - a critical review. *Systems Research Yearbook*. Moscow: Nauka, 1969. P. 25.

4. Рішення КСУ від 6 жовтня 2010 року № 21-рп/2010. *Вісник Конституційного Суду України*, 2010 р., № 6, стор. 7.

5. Рішення КСУ від 13 березня 2012 року № 6-рп/2012. *Вісник Конституційного Суду України*, 2012 р., № 3, стор. 7.

6. Костицький М. В., Камінська Н. В. Діяльність Конституційного Суду України на сучасному етапі: здобутки, проблеми та перспективи *Європейські перспективи*, 2019, № 3. С. 5–14.